

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Kapel van het Sint-Lievenscollege in Gent

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Kapel van het Sint-Lievenscollege, Gent, Zilverenberg 1 – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/44021/126.1

Evert Vandeweghe

31/01/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	6
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	9
2.	Evaluerend gedeelte	10
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	10
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	15
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	15
2.4.	Juridische toestand.....	16
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	16
2.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	16
3.	Beheersvisie	16
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	16
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	16
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	17
4.	Bronnen	17
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	18
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	18
5.2.	Fotobijlage	18
5.3.	Cultuurgoeederen	18

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

De kapel maakt deel uit van het schoolcomplex Sint-Lievenscollege (Zilverenberg 1 – Kalvermarkt 2). Een deel van dit schoolcomplex (een 18de-eeuws herenhuis) is al beschermd als monument (Herenhuis: gevels en daken, MB 26 maart 1990) en het volledige schoolcomplex is ook gevat binnen een beschermd stadsgezicht (Houtbriel, Gildestraat, Zilverenberg, Kalvermarkt en Tussen 't Pas, KB 16 juni 1978). De huidige bescherming heeft betrekking op de in 1965 gebouwde schoolkapel die zich bevindt op de hoek van de Volmolenstraat en Nieuwbrugkaai. De bescherming van de kapel van het Sint-Lievenscollege omvat cultuurgoederen die besproken en gemotiveerd worden in bijlage 5.3. Cultuurgoederen.

Het beschermingsvoorstel van deze kapel kadert in de herinventarisatie van het bouwkundig erfgoed van de stad Gent, die de focus legt op naoorlogs erfgoed.

1.2. Historisch overzicht¹

Het Sint-Lievenscollege werd gesticht in 1865 en vanaf 1881 ondergebracht in het 18de-eeuwse herenhuis van oud-senator Jan Vergauwen op de Zilverenberg, dat voor dit doel werd aangekocht door het bisdom. Ook de aanbouw links van de herenwoning (met een trapgevel in traditionele stijl) werd in het schoolcomplex geïntegreerd. Haaks op het herenhuis werden in 1881 langs beide zijden, twee bouwlagen hoge, bakstenen vleugels in neogotische stijl opgetrokken. Daarvan resteren de vleugels langsheen de Volmolenstraat.²

Na de Tweede Wereldoorlog volgde een grote bouwcampagne onder bestuur van de superiors (directeurs) Paul Schailleé (1946-1962) en Albert De Schepper (1962-1970). Zo werden in de jaren vijftig nieuwe schoolgebouwen gerealiseerd naar ontwerp van architect Pierre Bourgeois (Gentbrugge). In 1956 werd ook het koor van de oude kapel gemoderniseerd met een nieuw marmeren altaar, een sober bronzen tabernakel, een modern kruisbeeld en een witstenen beeld van Onze Lieve Vrouwbeeld (beide van Maurits Witdouck), twee glasramen van Michel Martens, een nieuwe keramieken grijs-witte kruisweg van Jan Heylen en een nieuw elektronisch orgel. De meeste van deze elementen zouden een tiental jaar later in de nieuwe kapel worden geïntegreerd.³

Begin jaren zestig werd al het plan opgevat om een nieuwe kapel te bouwen omdat de bestaande kapel de uitbreiding van de klasgebouwen in de weg stond. In 1961 kocht het college hiervoor het perceel op de hoek van de Volmolenstraat en de Nieuwbrugkaai, waar het huis stond van beeldhouwer Aloïs De Beule (zie fotobijlage 1-3). Architect Pierre Bourgeois maakte plannen die in de lijn lagen van zijn plannen voor de klassenbouw van 1953 maar dit ontwerp bleef onuitgevoerd.⁴ Waarschijnlijk heeft dit te maken met het feit dat superior Paul Schailleé in 1962 opgevolgd werd door Albert De Schepper. 14 februari 1963 liet die laatste de werken aanvatten van de eerste van twee nieuwe vleugels die nog waren ontworpen ten tijde van superior Schailleé, zij het met enkele aanpassingen. Het concept van de kapel, die na deze eerste vleugel werd gebouwd, veranderde ingrijpend. De Schepper wou de progressiviteit van de school meer weerspiegeld zien in de kapel en

¹ Het historisch overzicht is gebaseerd op het archief van Marc Dessauvage dat bewaard wordt in het KADOC (nummer 47.1-4), tenzij anders vermeld.

² Bogaert C., Lanclus K. & Verbeeck M. 1976: Sint-Lievenscollege [online] <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/26172> (geraadpleegd op 22 september 2017).

³ De Rijcke 1969, 36-39

⁴ De Rijcke 1991, 137.

met name de nieuwe ideeën over liturgie en gemeenschap die op dat moment hun officiële bevestiging kregen op het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965).⁵

In de zomer van 1963 gaf De Schepper opdracht aan architect Marc Dessauvage om een ontwerp voor de kapel op te maken. Pater Geert Bekaert trad hierbij op als tussenpersoon om de artistieke en financiële belangen van Dessauvage te vrijwaren. Eind december kon De Schepper al aan Dessauvage melden dat een eerste voorontwerp van hem goedgekeurd was door het bisdom mits enkele opmerkingen. Dit voorontwerp werd niet teruggevonden maar op basis van de opmerkingen kan men afleiden dat het radicaal vernieuwende concept van de uitgevoerde kapel al aanwezig was in dit voorontwerp. De opmerkingen gingen voornamelijk in de richting van een meer traditionele planindeling en interieurinrichting: de opstelling van het altaar zoals Dessauvage voorstelde, werd aanvaard "*als het niet anders kon*", het tabernakel mocht weg van het hoofdaltaar maar moest dan wel op een rustaltaar zichtbaar blijven in de kapel, het kruis van het altaar mocht vervangen worden door een processiekruis dat telkens werd meegebracht door de priester en er moest een O.L.V.-beeld en een kruis zichtbaar in de kapel aanwezig zijn (waarbij De Schepper voorstelde om het groot kruis van de oude kapel te hergebruiken). Het bisdom gaf ook toestemming om het oratorium met vijf altaren voor privémissen in te richten boven de kapel, evenals tien slaapkamers voor knechten, op voorwaarde dat deze laatste niet boven het altaar waren gelegen en dat ze geen geluidsoverlast zouden veroorzaken tijdens de dienst.

Ook de leraars van het college hadden een waslijst aan opmerkingen, die deels lijken overgenomen te zijn in het uitgevoerde ontwerp. Zo vroegen ze het bewaren of zelfs uitwerken van de noodtrap tegen de bestaande feestzaal (een kenmerkend onderdeel van het uitgevoerde ontwerp), het opstellen van de gelovigen in een halve cirkel in plaats van twee blokken om de eenheid van de gemeenschap te onderstrepen (in het uiteindelijke ontwerp werd gekozen voor drie blokken rond het koor) en de aanpassing van het oratorium boven de kapel tot een bidplaats voor klasmissen, jeugdbewegingswake en bijbelstonde (rond enkele altaren werd inderdaad ruimte voorzien voor kleinere groepen, zie fotobijlage 24-25). Op andere voorstellen van de leraars ging Dessauvage niet in, zoals het voorzien van een ruime centrale ingang langs de koer of het verder verhogen van het koor (wat alle twee botste met Dessauvages anti-monumentale visie op het kerkgebouw) of een fietskelder onder de kapel (wat omwille van de drassige ondergrond niet mogelijk bleek).

In 1964 werd meermaals vergaderd door De Schepper, Dessauvage en Bekaert, onder andere over liturgische aanpassingen en de voortgang van het project. De Schepper wou de opening van de kapel immers koppelen aan de eeuwfeestviering van het college in 1965. Op een voorontwerp van 15 juni 1964 heeft de kapel nog een enkele verheffing van het dakvolume boven het koorgedeelte, een expliciete doorbuiging van de koorwand, en een ondergrondse verdieping met fietsengarage, sacristie en kleinere kapellen voor de dagelijkse privémissen van de leraars-priesters (zie fotobijlage 4-7). Op een volgend ontwerp van 22 november 1964 is het verheven dak boven het koor nog behouden (maar al opgesplitst) en de koorwand heeft al de meer bescheiden doorbuiging zoals uitgevoerd (zie fotobijlage 8-10). Andere veranderingen zijn het weglaten van de ondergrondse ruimtes omwille van de drassige ondergrond (de sacristie en privéaltaren werden opnieuw verplaatst naar de eerste verdieping, op een interne galerij). De toevoeging van een doorgang en ingewerkte biechtstoelen in de zuidwestelijke wand van de kapel zou in de uitvoering nog sneuvelen. Bij de uitvoering werd het opgesplitste dak ten slotte ook nog vervangen door twee meer bescheiden daklichten.⁶

⁵ Het project voorzag aanvankelijk ook een nieuwe voorbouw met woongelegenheden voor priesterleraars, zusters, personeel en een nieuwe keuken maar om financiële redenen bleef dit onuitgevoerd. Omwille van deze geldnood werd trouwens de VZW Sint-Lieven Bouwfonds opgericht, die in 1965 ruim 8.000.000 fr. ophaalde (De Rijcke 1991, 83).

⁶ Bracke 2004, s.p. en 6-7.

De uitvoering gebeurde van 25 januari tot 29 augustus 1965 (zie fotobijlage 13-14), wanneer de kapel werd ingezegend door bisschop Leonce Albert Van Peteghem. Aannemer was de firma Victor De Bruyne en Zoon uit Wachtebeke. R. Ponsaerts van het technisch bureau Betarmac (Goudbloemstraat 1A in Antwerpen) trad op als raadgevend interieur voor palen, bekistingsplannen, vloeren, vloerplaten, voorgespannen beton, bewapening, balken, kolommen, wanden en trappen, ingenieur Ant. Devogelaere van A.I.G. (Capucienelaan 46 in Aalst) voor de verlichting, Werkhuizen A. Van Braeckel voor de verwarming en het sanitair, R. Pleysier van de firma Binnenhuisinrichting De Molenhoek (Stationsstraat 73 in Essen) voor het door Dessauvage ontworpen meubilair (altaartafels, banken en biechtstoelen) en Manufactuur De Dijle (Lange Schipstraat 11 in Mechelen) voor liturgische objecten (een tabernakel, 14 kandelaars en een godslamp). In 1966 werd nog een nieuwe door Dessauvage ontworpen tabernakelstoel geplaatst omdat het eerste uitgevoerde ontwerp (zie fotobijlage 16) blijkbaar niet voldeed en het jaar daarop werd nog gecorrespondeerd over een nieuw orgel, waarvoor Dessauvage een ontwerp zou opmaken en contact opnam met de firma Loncke uit Diksmuide. Deze firma ging echter niet in op zijn vraag en het orgel bleef waarschijnlijk onuitgevoerd. In plaats daarvan werd het elektronisch orgel uit de oude kapel overgenomen. In de kapel werden ook onmiddellijk enkele kunstwerken geplaatst, met name de "eerste steen", een wit marmeren beeld van Jan Dries (1925-2014) en een Onze Lieve Vrouw- en Christusbeeld (beide afkomstig uit de oude kapel) van Maurits Witdouck (1928-2014). Ook glasramen uit de oude kapel (naar ontwerp van Michel Martens) werden geplaatst in de nieuwe kapel.

Circa 2006-2007 werd begonnen met de gedeeltelijke renovatie en herbestemming van deze kapel. De eigenlijke liturgische ruimte kreeg zowel een religieuze als niet-religieuze functie (en een bijhorende dubbele benaming "kapel - Sint-Livinuszaal"). Het tussengedeelte werd afgesloten en opgedeeld door het toevoegen van houten wanden, deuren en vensters, en herbestemd tot secretariaat en bureau (op de begane grond) en leraarskamer (op de eerste verdieping). Op de eerste verdieping werd daarvoor een bakstenen muur afgebroken (zie fotobijlage 26).

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De kapel van het Sint-Lievenscollege bevindt zich aan de rooilijn, op de hoek van de Volmolenstraat en de Nieuwbrugkaai die parallel met de Nederschelde loopt. Het gebouw is aan beide zijden ingesloten: in de Volmolenstraat sluit het aan op de laat 19de-eeuwse schoolgebouwen van het college, aan de Nieuwbrugkaai wordt het geflankeerd door een later gebouwd appartementencomplex van zes bouwlagen in een vrij uniform naoorlogs modernisme. Aan de achterzijde vormt het gebouw de hoekafsluiting van de langgerekte, onregelmatige rechthoekige binnenplaats van het college, gevat tussen de Zilverenberg, Kalvermarkt, Volmolenstraat en Nieuwbrugkaai.

De kapel heeft een onregelmatige plattegrond. De liturgische ruimte (die plaats biedt aan ongeveer 500 gelovigen) is gelegen in het twee bouwlagen hoge gedeelte van het gebouw op de hoek van de Nieuwbrugkaai en de Volmolenstraat. Ze beslaat de volledige breedte aan de Nieuwbrugkaai en loopt tot ongeveer halverwege aan de Volmolenstraat. Aan de kant van de Volmolenstraat sluit op de kapel een bouwblok van twee bouwlagen aan, dat opgedeeld is in twee verdiepingen met op de begane grond uiterst rechts de inkomhal met trap. Links daarvan bevond zich een ruimte voor biecht en persoonlijke missen en ook de eerste verdieping werd hiervoor gebruikt (en als sacristie). Dit bouwblok heeft links en rechts een bijkomend volume van twee bouwlagen. Het rechtse is enkel toegankelijk via de laat 19de-eeuwse vleugel in de Volmolenstraat en dient op de tweede verdieping voor noodcirculatie (oorspronkelijk opslag) en op de derde verdieping voor de stookinstallatie (oorspronkelijk sanitair blok) (zie fotobijlage 11-12). Het linkse is toegankelijk vanuit de vleugel uit de jaren vijftig, ten zuiden van de speelplaats. Het bevat individuele kamers (vijf op de tweede verdieping en vier op de derde verdieping omdat de kamer aan de

straatzijde een dubbele grootte heeft). Aan de westzijde van dit volume bevindt zich zowel op de tweede als op de derde verdieping een gang die ook toegang verleent tot een bijkomende kamer (met gemeenschappelijk sanitair) aan de zuidzijde (zie fotobijlage 12).

Alle volumes hebben een plat dak, sommigen met opstaande betonranden en aan de Nieuwbrugkaai met twee monumentale daklichten onder afgewolfde lessenaarsdaken. Het exterieur van dit brutalistische kerkgebouw wordt verder vooral bepaald door bakstenen gevels (met decoratief metselwerk in de schuine hoeken) en aan de kant van de Volmolenstraat door een markante, opengewerkte trapconstructie in witgeschilderd beton. Onderaan (tot circa twee meter hoog) vertoont de gevel visuele sporen van een graffitibehandeling.

Aan de Nieuwbrugkaai vertoont de gevel twee verticale knikken en een horizontale knik waardoor schuine gevelvlakken ontstaan. Centraal wordt deze gevel verlevendigd door een kleine, trapeziumvormige nis met afzaat en een rechthoekig zijvenster met glasstenen onder een witgeschilderde betonnen latei. Rechtsboven deze nis is later een groot naambord van het college aangebracht en linksboven een verlichtingselement. Uiterst links bevinden zich drie elektriciteitskasten voor deze gevel.

Het linkerdeel van de gevel aan de Volmolenstraat (ter hoogte van de liturgische ruimte) is gesloten. Op de hoek zijn een verkeersbord en straatnaambord aangebracht aan de gevel, en er net naast een parkeerautomaat en verkeersbord. Het rechterdeel van de gevel heeft op de eerste verdieping een grote rechthoekige nis op driehoekig grondplan met een groot venster aan de zijde van de liturgische ruimte en een blinde muur aan de andere zijde. Op de benedenverdieping van de uiterst rechtse travee bevindt zich de inkompartij met rechts een venster en links een glazen deur (oorspronkelijk een massieve deur, zie fotobijlage 20-21), geflankeerd door smalle vensters. Het bouwvolume erboven wijkt terug en is voorzien van enkele kleinere gevelopeningen. De vrijgekomen zijgevel links van dit terugwijkend bouwvolume is beglaasd. Het rechterdeel van de gevel aan de Volmolenstraat (en in het bijzonder de twee traveeën die hoger oplopen) wordt verlevendigd door witgeschilderde betonnen elementen zoals plantenbakken, lateien, pijlers, vloerplaten en vooral de monumentale opengewerkte noodtrap in de meest rechtse travee die met een opengewerkte witgeschilderde betonnen passerelle op de derde verdieping verbonden is met de andere oplopende travee. Oorspronkelijk waren deze betonnen elementen onbeschilderd (zie fotobijlage 15).

De twee hogere bakstenen volumes in de Volmolenstraat (boven de nis en rechtse travee) zijn vrij gesloten naar de straatzijde met uitzondering van een klein horizontaal venster. Het volume rechts is voor de rest onopvallend en heeft in de oostgevel op de derde verdieping donkerbruine gevelplaten die kunnen verwijderd worden voor de stookinstallatie. Het volume links (boven de grote nis) bevat aan de straatzijde twee boven elkaar gelegen rechthoekige gesloten erkers. De westgevel ervan is heel sober en gesloten met uitzondering van enkele verticale rechthoekige vensters. Onderaan is een witgeschilderde, doorlopende betonnen plint zichtbaar. De oostgevel van dit volume heeft drie onregelmatige monumentale erkers met gevarieerd geplaatste, verticale rechthoekige vensters en witgeschilderde betonnen lateien en vloerplaat.

De achtergevel aan de speelplaats vertoont ongeveer dezelfde hoek als de gevels aan de straatzijde. Ten noorden van de speelplaats bevindt zich de smalle en vier bouwlagen hoge achtergevel van de ingangstravee aan de Volmolenstraat die onderaan toegang verleent tot de kapel vanop de speelplaats. Met uitzondering van deze beglaasde begane grond is dit een volledig gesloten bakstenen gevel. De oostgevel aan de speelplaats is ook in baksteen, drie bouwlagen hoog en heeft een groot venster op de gelijkvloerse en eerste verdieping. Beide gevels worden horizontaal geritmeerd door witgeschilderde betonnen gevelvlakken. Ten slotte heeft de kapel in het zuidwesten nog een stuk vrijstaande gevel met een groot venster op de eerste verdieping die de kapel verlicht. Oorspronkelijk was

alle schrijnwerk in staal maar op de begane grond en de eerste verdieping werd dit begin 21ste eeuw vervangen.

Het interieur van de kapel heeft, net zoals het exterieur, een brutalistisch karakter door het zichtbaar gebruik van sobere en eenvoudige materialen zoals baksteen voor de muren ("handvorm, heidebloemtint, formaat 22/10/6"⁷), beton voor de zichtbare constructieve en decoratieve elementen, bruine tegels ("Högenäs, tweede keuze") voor de vloer en hout voor het meubilair.

De kapel wordt zowel aan de straatzijde als van op de speelplaats betreden via de zijdelingse inkomhal, wat kenmerkend is voor Dessauvages anti-monumentale visie op kerkelijke architectuur.⁸ Vanuit deze inkomhal leidt een opengewerkte betonnen trap naar de eerste verdieping. Tegelijkertijd biedt deze inkomhal een toegang (met glazen deuren) tot een overgangszone op de gelijkvloerse verdieping.

Op de begane grond was deze overgangszone oorspronkelijk volledig open naar de liturgische ruimte (zie fotobijlage 17-19) en dergelijke ruimtelijke continuïteit (die door de recente verbouwingen met opdeling in secretariaat en bureau momenteel deels teniet gedaan wordt) is typisch voor Dessauvage. Het kerkgebouw moest volgens Dessauvage aan de gelovige toelaten zich vrij te bewegen in plaats van een dwingend karakter te hebben, en heeft daarom een horizontaal open karakter.⁹ Of zoals Geert Bekaert het verwoordde: "*Dessauvage stond voor een zo open mogelijke ruimte waarin de grootste vrijheid en flexibiliteit heerste voor de inrichting, zowel in zijn woningen als in zijn kerkgebouwen*"¹⁰ De 'secundaire ruimte' die hierdoor ontstond in zijn kerkgebouwen was bedoeld voor circulatie maar ook voor religieuze functies zoals biecht en individuele geloofsbeleving.¹¹ Hier bevonden zich dan ook vier ingewerkte biechtstoelen. Deze overgangszone is een ruimte met beperkte natuurlijke verlichting (via een venster dat uitgeeft op de speelplaats) en wordt verder gekarakteriseerd door een laag plafond op zware betonnen balken (die het lage karakter van de ruimte nog lijken te benadrukken) en pijlers en door een vrijstaande betonnen trap die van op de eerste verdieping rechtstreeks toegang verleent tot de liturgische ruimte. Het belang dat Dessauvage hechtte aan de pijlers blijkt duidelijk uit de correspondentie met de raadgevend ingenieur waarin hij zich uiterst ontevreden toonde toen bleek dat de breedte ervan diende aangepast te worden.¹²

De bovenverdieping van deze overgangszone bewaart wel grotendeels haar open karakter en wordt geritmeerd door gelijkaardige betonnen pijlers. Na 2003 werd de open trap in deze ruimte (zie fotobijlage 22) afgesloten en werd het noordoostelijk deel van de ruimte dat oorspronkelijk afgesloten was met een bakstenen muur en kast (zie fotobijlage 26-27) opengemaakt. Voorheen had deze ruimte rechts van de trap een open galerij met een opengewerkte betonnen balustrade naar de liturgische ruimte (zie fotobijlage 23) maar ook dit werd na 2003 dichtgemaakt met houten wanden, een venster en een deur. Deze ruimte heeft een schuin plafond aan de kant van de liturgische ruimte en bevat twee grote vensterpartijen, respectievelijk naar de straat en de speelplaats, naast enkele kleinere vensters. In de hoek van de vensters aan de straatzijde bevindt zich een L-vormige betonnen plantenbak en de zuidgevel bevat een horizontaal, ingemaakt kastje. In de westelijke hoek van die zuidgevel bevond zich oorspronkelijk ook een ingewerkte houten biechtstoel maar deze werd na 2003 verwijderd en op deze plek werd een doorgang gerealiseerd naar het naburige schoolgebouw. In deze periode verdwenen ook de vier ingewerkte houten biechtstoelen op de gelijkvloerse verdieping van deze overgangszone

⁷ KADOC Archief Marc Dessauvage, 47.1.

⁸ Verpoest in: Debacker e.a. 1987, 24-25.

⁹ Driessens 1983, 56.

¹⁰ Bekaert, geciteerd in Broos e.a. 2005, 261.

¹¹ Bekaert 1965a, s.p.

¹² KADOC Archief Marc Dessauvage, 47.1-4.

(zie fotobijlage 17-18), de houten sacristiekast op de eerste verdieping (zie fotobijlage 26-27) en de betonnen altaartafels op de gelijkvloerse en eerste verdieping (zie fotobijlage 18). Deze ruimte heeft dezelfde tegelvloer als de gelijkvloerse verdieping maar wordt momenteel aan het zicht onttrokken door een andere vloerbekleding.

De eigenlijke liturgische ruimte heeft in tegenstelling tot de ruimtes in de overgangszone een dubbele hoogte. Ze heeft de vorm van een onregelmatige vijfhoek met een kleine knik in de hoek links van het koor en een lagere knik rechts ervan. Dat koor heeft slechts een minimale verhoging van één trede (destijds bedoeld om de continuïteit met de toehoorders te verhogen en de liturgie als het ware letterlijk van zijn voetstuk te halen).¹³ Meest opvallend in deze ruimte is de lichtinval boven het koor door twee rechthoekige daklichten. Daarnaast bevinden zich nog twee grote vensters in de zuid- en noordwestelijke hoek die een eerder gedempt en diffuus licht verspreiden (aangezien beide vensters uitgeven op een schuine blinde muur), net zoals het licht vanuit de overgangszone. Het kunstmatig licht is in het plafond ingewerkt, in een gordel rond het koor. Uit archiefdocumenten blijkt dat Dessauvage veel belang hechtte aan deze verlichting. Ze diende uniform te zijn, onopvallend ingewerkt in het plafond, esthetisch verdeeld en voldoende gefocust zodat de verlichte plekken (zoals het altaar) door duisternis omgeven werden. Om die reden moest het licht ook voldoende verwijderd blijven van de muren zodat deze geen licht zouden weerkaatsen. Verder vroeg Dessauvage om een lage verlichtingssterkte (30 lux) te gebruiken en geen fluorescentielicht (neon), eisen die de verlichtingsingenieur heel wat hoofdbrekens bezorgde.¹⁴ Een gevelopening in de lagere kleine knik rechts van het altaar zorgt voor een klein lichtaccent in die muur en benadrukt de plek van de door Dessauvage ontworpen betonnen stoel links ervan.

In de kapel is een deel van het door Dessauvage ontworpen houten liturgisch meubilair bewaard en dit wordt gerekend tot de cultuurgoederen. Het betreft een vierkante altaartafel, drie kleinere rechthoekige altaartafels waarvan één later aangepast is (de altaarsteen werd verwijderd en de poten ingekort), een lezenaar (ambo), 39 zitbanken, zes kleinere krukjes (vijf lage en één hoog) en twee knielbankjes en één bijzetbankje. De houten credenstafel (zie fotobijlage 30) bleef niet bewaard. Het pleidooi van de ontwerpers voor de desacralisering van het kerkgebouw liet verder weinig ruimte voor liturgische objecten of kunstwerken maar toch bevat het gebouw er enkele die bijdragen tot de erfgoedwaarde van het gebouw en dus gerekend worden tot de cultuurgoederen. Dessauvage ontwierp zelf het tabernakel en het donkergroen glazen kruis (met vier gelijke armen die met hun punt tot in het hart van het kruis doordringen en er een nieuw kruis laten ontstaan) dat oorspronkelijk boven het altaar hing (zie fotobijlage 16). Verder bevat de kapel nog een wit marmeren beeld getiteld "eerste steen" van Jan Dries dat oorspronkelijk in de inkomhal lag (zie fotobijlage 20-21) en een Onze Lieve Vrouw- en Christusbeeld (beide van Maurits Witdouck) en twee glasramen (van Michel Martens) die afkomstig waren uit de oude kapel en oorspronkelijk geplaatst waren in de overgangszone (zie fotobijlage 17-19 en 28-29).

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens plaatsbezoeken op 29 september en 10 november 2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt het gebouw zich in goede bouwfysische toestand, met uitzondering van enkele kleinere gebreken. Zo dient bijvoorbeeld het pleisterwerk

¹³ Driessens 1983, 55.

¹⁴ KADOC Archief Marc Dessauvage, 47.1-4.

rond de daklichten hersteld te worden, evenals het metselwerk op de hoek van de Volmolenstraat en de Nieuwbrugkaai, en het schrijnwerk op de tweede en derde verdieping.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Architecturale waarde

Tussen 1958 en 1974 werden in Vlaanderen heel wat vernieuwende religieuze gebouwen en kunstwerken gerealiseerd. Als beginpunt wordt vaak verwezen naar het sobere Clarissenklooster in Oostende van Paul Felix (1957), het Civitas Dei paviljoen op de wereldtentoonstelling in Brussel (1958), de tentoonstellingen over moderne religieuze kunst en architectuur in Maredsous en Leuven (1958) en de architectuurwedstrijd Pro Arte Christiana (1959). Uit een thematische inventarisatie van 20ste-eeuwse kerken in Vlaanderen uit 2008 bleek inderdaad dat de naoorlogse kerkenbouw in Vlaanderen een kwantitatief hoogtepunt betekende maar ook dat deze kerken nog heel wat minder bescherming genieten dan kerken uit oudere periodes.¹⁵

Marc Dessauvage (1931-1984) wordt vaak beschouwd als één van de belangrijkste, zo niet de belangrijkste ontwerper van naoorlogse kerkelijke architectuur in Vlaanderen.¹⁶ De vermelde inventarisatie van bijna 1.000 20ste-eeuwse kerken in Vlaanderen leverde een 'richtinggevende voorbeeldenlijst' op van 69 kerken die in aanmerking kwamen voor verder onderzoek (een aanzet tot een urgentielijst). Zeven hiervan zijn ontworpen door Marc Dessauvage waaronder de kapel van het Sint-Lievenscollege in Gent.¹⁷ In deze studie gebeurde een waardebeoordeling op basis van een matrixmodel dat rekening hield met drie invalshoeken (stedenbouwkundige context, architectuur en interieur), vier dimensies (architectuurhistorische, artistieke, liturgische en maatschappelijke), en vijf vraagassen (gaafheid, authenticiteit, innovatie, zeldzaamheid versus representativiteit en perceptie). Uit een toepassing van dit model op tien uiteenlopende casussen (de kapel van het Sint-Lievenscollege, zes andere kerken uit de richtinggevende voorbeeldenlijst en drie al beschermde monumenten) kwam de kapel van het Sint-Lievenscollege als meest waardevolle kerk naar voor.¹⁸

Dessauvage maakte in totaal 29 ontwerpen voor kerken en kapellen tussen 1959 en 1974. Met het eerste hiervan verwierf hij onmiddellijk internationale bekendheid: zijn bekroonde maar niet gerealiseerde inzending voor de wedstrijd Pro Arte Christiana (1959), een ontwerp dat hij later zou herwerken voor de parochiekerk Sint-Jozef-Arbeider in Vosselaar.¹⁹ Uiteindelijk realiseerde Dessauvage 17 kerken en kapellen (waarvan 3 verbouwingen) die ontworpen werden tussen 1960 en 1970, met een zwaartepunt in de periode 1962-1964 (waarin ook de kapel van het Sint-Lievenscollege ontworpen werd). Daarnaast ontwierp hij drie grotere complexen (waarin ook een kapel voorzien was) zoals het monasterium in Westmalle.²⁰ Van de 13 gebouwen die Dessauvage realiseerde in Vlaanderen werden er tot op heden slechts twee beschermd als monument: de kerk in Vosselaar (1967) in 1999, en het Sint-Rochusmemoriaal in Aarschot (1965) in 2013.

¹⁵ Boone e.a. 2008, 18.

¹⁶ Zie onder ander Van de Perre 2003, 141 en Broos e.a. 2005, 401.

¹⁷ Verder ook de ondertussen reeds beschermde Sint-Rochuskerk in Aarschot, de Sint-Aldegondis Ezemaal, de kloosterkapel in Westmalle, Don-Bosco in Kessel-Lo, de gastenkapel Sint-Andriesabdij, Loppem/Brugge en de Sint-Jozef-Ambachtsmankapel in Willebroek.

¹⁸ Zie: Boone e.a. 2008.

¹⁹ Broos e.a. 2005, 234-256.

²⁰ Broos e.a. 2005, 261.

Dessauvage heeft zijn faam als kerkenbouwer in grote mate te danken aan de architectuurcriticus **Geert Bekaert** (1928-2016) die van in het begin uiterst lovend over zijn gebouwen schreef. Voor Bekaert was Dessauvage diegene die zijn visie over kerkelijke architectuur en architectuur in het algemeen best belichaamde.²¹ Zo schreef hij in 1965 over de kapel van het Sint-Lievenscollege: "*In dit gebouw, meer dan in het ander werk van Marc Dessauvage, heeft men een uniek referentiepunt van wat een kerk en van wat architectuur kan zijn.*"²² Bovendien was Bekaert bij verschillende ontwerpen van Dessauvage rechtstreeks betrokken als raadgever, niet louter voor de liturgische inrichting (Bekaert was tot 1968 Jezuïet) maar ook voor de integratie van de gebouwen in hun omgeving. Dit was al zo bij zijn allereerste ontwerp voor de wedstrijd Pro Arte Christiana en ook bij de kapel van het Sint-Lievenscollege was Bekaert intensief betrokken in het ontwerpproces.

Omwille van Bekaert's overwicht in de naoorlogse architectuurkritiek en zijn negatieve houding ten aanzien van het **Sint-Lucasinstituut** is de invloed van het Sint-Lucasonderwijs op Dessauvages oeuvre lange tijd onderbelicht gebleven. Ten onrechte want met name zijn vroege oeuvre is tekenend voor het modernisme dat toen aan deze instelling onderwezen werd, zij het dat aan het Sint-Lucasinstituut ook andere vormen van modernisme werden aanvaard, die door Bekaert vaak werden afgedaan als formalistisch pseudo-modernisme. Dessauvage startte in 1949 aan de secundaire afdeling van het Gentse Sint-Lucasinstituut en volgde er van 1951 tot 1957 op uiterst succesvolle wijze de hogere architectuuropleiding. De toenmalige directeur broeder Urbain introduceerde in die jaren de kwestie van de moderne kerkenbouw met lezingen en plaatsbezoeken, en het is ongetwijfeld daar dat Dessauvages belangstelling voor internationale moderne architectuur gewekt werd, in het bijzonder voor het oeuvre van Emile Steffann. Ook het contact met medestudenten zoals Fried Verschuren beïnvloedde zijn ontwerpen. Bovendien werd Dessauvage na zijn afstuderen en tot 1963 lid van het Cenakel (1958-1967) dat door broeder Urbain opgericht was om studenten en afgestudeerden te informeren over, en enthousiasmeren voor de architecturale en liturgische vernieuwingen in de kerkenbouw. In dit Cenakel werden de leden warm gemaakt voor de architectuurwedstrijden van Pro Arte Christiana (1959), de O.L.V.-kapel van Kerselare (1961) en de provinciale prijs voor architectuur van West-Vlaanderen (1963), waaraan ook Dessauvage met succes deelnam.²³

Bekaert groeide tijdens de tweede helft van de 20ste eeuw uit tot de meest invloedrijke architectuurcriticus van Vlaanderen maar begin jaren zestig dankte Dessauvage zijn bekendheid in de eerste plaats aan een andere pater, met name de Benedictijn **Dom Frédéric Debuyst** (1922-2017). Als lid van de abdij van Sint-Andries in Brugge was hij mee verantwoordelijk voor Dessauvages eerste religieuze realisatie (de gastenkapel in die abdij) en als hoofdredacteur van het tijdschrift *L'Art d'Eglise* (1959-1980) en auteur van verschillende publicaties gaf hij Dessauvages religieuze ontwerpen internationale bekendheid. Net zoals Bekaert vond Debuyst in de architectuur van Dessauvage een verwezenlijking van zijn eigen visie op de vernieuwing van de liturgische ruimte, die hij zocht in de idee van de huiskerk.²⁴

Bij de modernistische naoorlogse kerkarchitectuur werd en wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen de monumentale, expressionistische strekking, en de eerder bescheiden **huiskerken**. De eerste groep omvat indrukwekkende, vaak geïsoleerde gebouwen (*l'église-monument*) die vertrekken van abstracte idealen en symboliek, zoals de basiliek in Syracuse (1957) van Michel Andrault en Pierre Parat of, dichterbij huis, de Sint-Rita in Harelbeke (1961-1968) van Léon Stynen en Paul De Meyer, en de kapel Onze-Lieve-Vrouw

²¹ Broos e.a. 2005, 272-277.

²² Bekaert 1965a, s.p.

²³ Broos e.a. 2005, 269-271; Van de Perre 2003, 97 en 157-161.

²⁴ Van de Perre 2003, 156; Broos e.a. 2005, 278-280.

van Kerselare (1961-1965) van Juliaan Lampens en Rutger Langaskens.²⁵ Het oeuvre van Dessauvage behoort daarentegen tot de humanistische strekking van de bescheiden huiskerken (*maison-église*) waarbij de essentie ligt in het interieur als een ruimte voor samenkomst van de gemeenschap ('de theologie van de gemeenschap').²⁶

Toch zijn er ook verschillen in de aanhangers van deze huiskerken. Voor Debuyst verwees dit concept naar de liturgische vieringen van de eerste christenen die samenkwamen in één of ander huis, met een bijhorend pleidooi voor een kleinschalige, menselijke kerkarchitectuur. Geert Bekaert hing een andere, meer radicale interpretatie van de huiskerk aan, waarbij niet louter de vormelijke vernieuwing van het kerkgebouw beoogd werd maar ook het loskomen van de liturgische functie van het kerkgebouw; de desacralisering van het kerkgebouw. Bekaert publiceerde al in 1962 een artikel met als titel "Desacralisatie van het kerkgebouw" waarin hij stelde dat "*architectuur niet in dienst staat van de liturgie, er geen uitdrukking van is: zij is liturgie*".²⁷ Deze visie oversteeg voor hem trouwens ook de kerkelijke architectuur en kan gezien worden als een fundament van zijn latere architectuurkritiek: een pleidooi om bij het bouwen steeds de mens centraal te stellen en niet de architectuur, om zo de vervreemding tegen te gaan.²⁸

Voor Bekaert was de kapel van het Sint-Lievenscollege een erg geslaagd voorbeeld van een huiskerk omdat niet vertrokken werd vanuit een voorafgaand schema, een bepaalde vorm of een na te streven abstract ideaal, maar vanuit de concrete levenssituatie, de mens. Dit blijkt heel concreet uit de ontstaansgeschiedenis van het gebouw. Albert De Schepper, superior van het college en bezieler van het project stelde, volgens Bekaert, Dessauvage niet aan als ontwerper maar nodigde hem uit om de centrale plaats in een teamwork in te nemen, met naast hem ook de bouwheer (Deschepper zelf), leraren, geïnteresseerden en Bekaert.²⁹ Bekaert omschrijft Dessauvages architectuurbenadering in die context als landschappelijk omdat het niet vertrekt vanuit een ideaalbeeld maar groeit vanuit *de concrete confrontatie tussen landschap, omgeving en mens, de opdrachtgever, de commissies, de normen,...*³⁰

Een ander aspect van de huiskerk die men voorbeeldig terugvindt in de kapel van het Sint-Lievenscollege (misschien wel meer dan in enige andere kerk van Dessauvage) is de onopvallende integratie van het gebouw in zijn specifieke ruimtelijke context, die in dit geval dubbel was: het schoolcollege en een dichtbebouwde stadswijk. Hij deed dit door de vorm- en materiaalkeuze, de toevoeging van wooncellen op het dak en de plastisch uitgewerkte noodtrap in beton, de twee expressieve daklichten en een hoek die subtiel verwijst naar de bijzondere functie van het gebouw door de modulatie van de koorwand.³¹ Die context bleef tot op heden grotendeels bewaard wat het gebouw een hoge contextwaarde verleent.

Het concept van de huiskerk beïnvloedde ook het liturgisch meubilair. Omdat de mens en de gemeenschap centraal dienden te staan, werden de liturgische meubelen niet-monumentaal opgevat en vrij in de ruimte opgesteld, in wisselwerking met elkaar. Het was belangrijk voor Dessauvage dat het kerkelijk meubilair beweeglijk was, niet om het

²⁵ Broos e.a. 2005, 427-438.

²⁶ Bracke 2004, 4 en Böröcz 2014, s.p.

²⁷ Geciteerd in Verpoest in: Debacker e.a. 1987, 27.

²⁸ Bekaert G. 1968: Het sakrale is het alledaagse, *La Maison*, 11, p. 444 (geciteerd in Bracke 2004, 2), Van de Perre 2003, 155-161; Broos e.a. 2005, 478-482. In dit pleidooi voor een meer menselijk architecturaal modernisme stond Geert Bekaert trouwens niet alleen. Heel gelijkaardig is de kritiek van Team X binnen CIAM (*Congrès Internationaux d'Architecture Moderne*) vanaf eind jaren vijftig.

²⁹ Bekaert 1965a, s.p.; Bekaert 1965b, 458-460.

³⁰ Bekaert in: Debacker e.a. 1987, 15.

³¹ Bekaert 1965b, 460; Dessauvage 1966, 290-291; Bekaert 2001, 258; Bracke 2004, 7-8.

effectief geregeld te verplaatsen maar om het vrij en dynamisch karakter ervan te veruitwendigen, en om het multifunctionele karakter van de ruimte te bevorderen.³² De keuze voor hout in plaats van natuursteen of marmer sloot hierbij aan, maar was ook financieel en inhoudelijk gemotiveerd (met name vanuit het idee dat dit materiaal het minst symbolisch belast was).³³

Voortbouwend op de desacralisering van de kerkruimte en het centraal plaatsen van de menselijke ontmoeting in plaats van de liturgie, zou Dessauvage in zijn kerkontwerpen tijdens de tweede helft van de jaren zestig verder evolueren van huiskerken tot polyvalente wijkcentra, religieuze gebouwen met meerdere functies die het kerkelijke overschrijden zoals het parochiecentrum Don Bosco (1965-1970) te Kessel-Lo.³⁴ De kapel van het Sint-Lievenscollege kan echter worden beschouwd als een eerste stap richting dergelijke **polyvalente kerkruimte**, zoals ook blijkt uit de plannen, die steevast de titel "Multipurpose en nevenruimten" dragen.³⁵

Ondanks het anti-formalistische karakter dat met name Geert Bekaert in de jaren zestig toeschreef aan het oeuvre van Dessauvage, getuigt dat oeuvre toch van een bepaalde vormelijke esthetiek, iets wat ook Bekaert later erkende: "*Om de duidelijkheid, de schoonheid, van dat formele object was het Marc Dessauvage te doen.*"³⁶ Het oeuvre van Dessauvage vertoont voornamelijk raakvlakken met de esthetiek van het **brutalisme**, door Reyner Banham in 1966 geïnterpreteerd als een eerlijkheid in constructie en materialiteit. Bekaert gaf een andere, meer ethische interpretatie aan de term brutalisme die aansluit bij zijn idee van een humanistische architectuur, maar in zijn analyse van Dessauvages gebouwen komt ook hij uit bij de vormelijke eigenschappen van het brutalisme: "*Zijn architectuur heeft iets Romaans. Heel lijfelijk, heel materieel (...) Aankleding hoort er niet bij. De ruwbouw is de voltooiing. (...) Materialiteit is hier de hoogste vorm van spiritualiteit.*"³⁷ Invloeden voor Dessauvage waren onder andere Louis Kahn, Rudolf Schwarz en Carlo Scarpa.³⁸ Op zijn beurt beïnvloedde Dessauvage ongetwijfeld andere brutalistische ontwerpers. Zo is de combinatie van baksteen (met decoratief metselwerk in de hoeken) en betonnen elementen (zoals buitentrappen) een opvallend kenmerk in het werk van het Gentse architectenbureau BARO. Een mooi voorbeeld hiervan is de Woning Goethals aan de Hundelgemsesteenweg 220 in Gent uit 1968 die een opvallende gelijkenis vertoont met de kapel van het Sint-Lievenscollege (zie fotobijlage 31).³⁹

Historische waarde

Dessauvage had geen uitgesproken ideeën over liturgie maar liet de kerkgebouwen ontstaan vanuit gesprekken met de opdrachtgever en Geert Bekaert.⁴⁰ Anderzijds kunnen zijn kerken niet los gezien worden van de veranderende liturgische context die hun realisatie mogelijk maakte. De ontstaansgeschiedenis van de kapel van het Sint-Lievenscollege (van idee tot voltooiing) loopt immers bijna volledig synchroon met het Tweede Vaticaans Concilie (van 11 oktober 1962 tot 8 december 1965). De eerste ontwerpen van de kapel dateren van eind 1963, juist op een moment dat de 'Konstitutie

³² Broos e.a. 2005, 472.

³³ Driessens 1983, 55-57.

³⁴ S.N. s.d.: Dessauvage, Marc [online] <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/persoon/2599> (geraadpleegd op 13 oktober 2017) en Broos e.a. 2005, 471-473.

³⁵ Broos e.a. 2005, 328.

³⁶ Bekaert in Debacker e.a. 1987, 15.

³⁷ Broos e.a. 2005, 280-282; Bekaert in: Debacker e.a. 1987, 11.

³⁸ Bekaert in: Debacker e.a. 1987, 12.

³⁹ Beakaert 2001, 258.

⁴⁰ Broos e.a. 2005, 392-393.

over de H. Liturgie' werd uitgevaardigd (4 december 1963), die niet zonder invloed bleef op de architectuur.⁴¹

Het Tweede Vaticaans Concilie staat gekend als het *aggiornamento*, het 'bij de tijd brengen' van de kerk en het openstellen naar de hele wereld toe. De focus op Christus (het altaar) tijdens de misviering werd ingeruild voor een meer open concept naar het volk toe. Het concilie deed geen specifieke uitspraken over de kerkruimte maar had toch verstrekkende gevolgen op kerkinterieurs. Het gaf officiële bevestiging aan enkele vernieuwingen waarvan sommige teruggingen tot de Liturgische Beweging van begin 20ste eeuw die een maximale participatie van de gelovigen in de liturgie beoogde: het weglaten van zijaltaren (en zijkapellen), de scheiding van altaar en tabernakel, de plaatsing van een ambo (leesgestoelte) dichtbij het altaar (waardoor de preekstoel overbodig werd) en een vaste stoel voor de vierder. Wat het gebouw zelf betreft, werd de symboolwaarde ingeruild voor een meer dienende functie, met nadruk op de gemeenschap (theologie van de gemeenschap), in een geest van soberheid en openheid. Het concept van de huiskerk paste hier perfect in.⁴²

De kerken van Dessauvage werden destijds (inter)nationaal geprezen omdat ze beantwoordden aan en zelfs vooruitliepen op de gewijzigde opvattingen van het Tweede Vaticaans Concilie. Voor Frédéric Debuyst (1966) lag deze vernieuwing, naast de heroriëntatie van de polen van de viering (niet alleen meer het altaar maar in combinatie met de priesterstoel en ambo) vooral in de primauteit van het interieur, in de nadruk op personen in plaats van objecten (theologie van de gemeenschap), en op gastvrijheid in plaats van representatie. De kapel van het Sint-Lievenscollege werd volgens hem daarenboven gekenmerkt door een zeer vrije en vloeiende beweging wat perfect inspeelde op het doelpubliek (schooljongens).⁴³ Ook de Nederlandse architectuurcriticus Albert Buffinga (1966) benadrukte in zijn internationaal overzicht van post-conciliaire kerkenbouw de horizontale vrijheid en ruimtelijke openheid van deze kapel.⁴⁴ De eerder vrije verzameling van de gelovigen in verschillende blokken rond het altaar wordt eveneens gezien als in lijn met het concilie, al werd ook dit voordien reeds toegepast, met name door Rudolf Schwarz en Romano Guardini in de ridderzaal van Burg Rothenfels (1928).⁴⁵ De vrijheid van de ruimte is bovendien niet absoluut in deze kapel: de accentuering in de wand van het priesterkoor en de plaatsing van twee bovenlichten creëren toch een centrum waar het priesterkoor als het ware organisch ontstaat.⁴⁶ Het liturgisch meubilair ten slotte sluit aan bij de dienende functie en geest van soberheid die door het concilie werd gepropageerd. Het is ontgaan van representatieve monumentaliteit en mobiel. Enkel het tabernakel kreeg een vaste plaats toegewezen op een betonnen sokkel en werd benadrukt door een accent in de muur.⁴⁷

Artistieke waarde

Elk van Dessauvages kerken kan beschouwd worden als een **Gesamtkunstwerk** waarvan elk onderdeel in harmonie werd ontworpen of gekozen.⁴⁸ Het tabernakel, het altaarkruis en het houten meubilair die door Dessauvage werden ontworpen, dragen dus bij tot de ensemblewaarde en de artistieke waarde, evenals enkele kunstwerken. Geert Bekaert schreef hierover met betrekking tot de kapel van het Sint-Lievenscollege: *"Ik wil niet besluiten zonder te hebben gewezen op het meubilair dat eveneens beeldvorming is van het ruimtelijk levensontwerp. Het is even dagelijks en toch nooit banaal. Het is even sterk,*

⁴¹ Van de Perre 2003, 139.

⁴² Broos e.a. 2005, 1-2 en 441-452 en Van de Perre 2003, 97 en 157; Bracke 2004, 4.

⁴³ Debuyst 1966, 273-274.

⁴⁴ Buffinga 1966, 1292-1301.

⁴⁵ Verpoest in: Debacker e.a. 1987, 23.

⁴⁶ Bracke 2004, 10-11.

⁴⁷ Broos e.a. 2005, 283-286.

⁴⁸ Broos e.a. 2005, 392-393.

ik zou bijna zeggen even monumentaal, en toch altijd menselijk van schaal. Het is even gewaagd van vorm en toch vanzelfsprekend. Het is verrassend en doorzichtig, complex en eenvoudig. Zoals geheel het gebouw. En het leven.”⁴⁹ Ook in zijn publicatie “In één of ander huis. Kerkbouw op een keerpunt” (1967) benadrukte Bekaert het belang van het meubilair in deze ruimte. Het bewijst volgens hem “dat een verbijzondering van de vorm niet noodzakelijk een sacrale vervreemding met zich meebrengt. In de voorwerpen is dezelfde onvooringenomen benadering van de werkelijkheid zichtbaar als in heel het gebouw, het duidelijkst misschien in de ‘eerste steen’, een witte marmeren kei die Jan Dries in de toegangshal neerlegde. Zoals het gebouw en de mens erin, kan in deze ruimte ook dit kunstwerk zijn wat het is : het wordt niet van buitenaf met betekenis geladen.”⁵⁰

Jan Dries (1925-2014) is als beeldhouwer gekend omwille van monumentale ingrepen zoals zijn 'Meditatieve Ruimte' die hij in 1974 creëerde in het Middelheimpark voor de overzichtstentoonstelling 'Belgische Beeldhouwkunst' en die in 1986 een permanente uitvoering kreeg op het plein voor de nieuwe stadsschouwburg in Antwerpen (gesloopt bij de heraanleg van het plein in 2007). Daarnaast was Jan Dries vooral gefascineerd door het witte Carraramarmer waarmee hij zijn “meditatieve stenen” maakte, zoals de “eerste steen” in de kapel van het Sint-Lievenscollege. Hij zocht met zijn eenvoudige abstracte vormen naar een optimaal spel tussen licht en donker. Dat onderzoek naar de manier waarop licht en materiaal zich verhouden, was een constante in zijn hele carrière en sluit ook perfect aan bij de architectuur van Dessauvage.⁵¹

Ingaand op de eis van het bisdom om een Onze Lieve Vrouwbeeld en een Christusbeeld te plaatsen in de kapel, werden twee dergelijke beelden uit de oude kapel overgeplaatst naar de overgangszone omdat ze zo de overgang van oud naar nieuw symboliseerden (zie fotobijlage 18-19).⁵² Ze werden beide gerealiseerd door beeldhouwer **Maurits Witdouck** (1928-2014), die destijds leraar was aan het Sint-Lucasinstituut van Gent. Ook de glasramen werden van de oude kapel overgebracht naar de overgangszone in de nieuwe kapel. Ze werden gerealiseerd door de befaamde glazenier **Michel Martens** (1921-2006).

2.2. Motivering van het type bescherming

De kapel van het Sint-Lievenscollege in Gent wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: “een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n).” Dit type bescherming wordt gemotiveerd vanuit het primordiaal belang van het interieur van dit gebouw en de aanwezigheid van cultuurgoederen.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit. De afbakening werd gelegd op het gebouw omdat dit binnen het complex van het Sint-Lievenscollege duidelijk een eigen karakter heeft.

⁴⁹ Bekaert 1965a, s.p.

⁵⁰ Bekaert 1967, 100.

⁵¹ S.N. 2014: Jan Dries (1925-2014) [online] <http://cobra.canvas.be/cm/cobra/kunst/1.2165260> (geraadpleegd op 12 oktober 2017).

⁵² Geert Bekaert, geciteerd in: De Rijcke 1991, 138.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Het onroerend goed is gelegen in een beschermd stadsgezicht (Houtbriel, Gildestraat, Zilverenberg, Kalvermarkt en Tussen 't Pas, KB van 16.06.1978) en is opgenomen in de vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed (Sint-Lievenscollege, ID 26172), de vastgestelde inventaris archeologische zones (Historische stadskern van Gent, ID 11888), de vastgestelde gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt (A-GB 14.07.2017) en een UNESCO werelderfgoed bufferzone (008).

2.4.2. Ruimtelijke Ordening:

Gewestplan (Gentse en Kanaalzone) hoofdbestemming: CHE-zone ("woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde")
GRUP Afbakening Grootstedelijk Gebied Gent

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

- BEKAERT G. 1964: De nieuwe kapel van het Sint-Lievenscollege, *De Cronyke* 39, 9-15.
- BEKAERT G. 1965a: Bevrijding van de architectuur : een Gents college bouwt een kerk, *De Standaard der Letteren* 25 september, s.p.
- BEKAERT G. 1965b (1985): Gij zult U geen beeld maken. Notities bij de architectuur van de kerk in het Sint-Lievenscollege te Gent, in: *Verzamelde opstellen. Deel 1: Stapstenen 1950-1965*, 457-461.
- BEKAERT G. 1967: *In één of ander huis. Kerkbouw op een keerpunt*, Tielt.
- BEKAERT G. 1995: *Hedendaagse architectuur in België*, Tielt.
- BEKAERT G. 2001: Marc Dessauvage, BEKAERT G. e.a., *Horta and After. 25 Masters of Modern Architecture in Belgium*, Gent, 256-261.
- BOONE V., BÖRÖCZ Z. en TANSSENS A. 2008: *Onderzoeksopdracht Thematische inventarisatie 20ste-eeuwse kerken. Eindrapport*, Brussel.
- BÖRÖCZ Z. 2006: *Zorg om het Vlaamse kerkpatrimonium van na de Tweede Wereldoorlog*, onuitgegeven nota.
- BÖRÖCZ Z. and STERKEN S. 2014: *The House Church as a Preservation Challenge*, onuitgegeven lezing.
- BRACKE E. 2004: *Ontmoetingen rencontres. De kapel van het Sint-Lievenscollege te Gent*, onuitgegeven oefening vakgroep Kunstwetenschappen UGent.
- BROOS T., VAN DE VOORDE S. en VERMEIR J. 2005: *Marc Dessauvage en de evolutie van het kerkgebouw*, onuitgegeven verhandeling burgerlijk ingenieur-architect UGent.
- BUFFINGA A. 1966: Post-conciliaire kerken tussen Maastricht en Gent, *Bouw* 34, 1292-1301.
- DEBACKER C., BEKAERT G. en VERPOEST L. 1987: *Marc Dessauvage 1931-1984*, Antwerpen-Wommelgem.
- DEBUYST F. 1966: Eglises après le concile. Cinq réalisations de M. Dessauvage, *Art d'Eglise* 134, 273-293.
- DE RIJCKE W. en BRAECKMAN W. 1969: *Historische schets van het Sint-Lievenscollege te Gent*, Gent.

DE RIJCKE W. e.a. 1991: *Over Sint-Lievens gesproken 1865-1991*, Gent.
M.D. [DESSAUVAGE M.] 1966: Chapelle du Collège Saint-Liévin, à Gand. Architecte: Marc Dessauvage, *La Maison* 22.9, 290-291.
S.N. [DESSAUVAGE M.] 1966: La chapelle du Collège Saint-Liévin à Gand. Architecte: Marc Dessauvage, *Architecture Religieuse* 66.71-72, 388-389.
DRIESENS P. 1983: *Gesprek met Marc Dessauvage*, onuitgegeven verhandeling burgerlijk ingenieur-architect KUL.
KRUIDENIER M. 2006: *Kerken. Categorieel onderzoek wederopbouw 1940-1965*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
S.N. 1985: Marc Dessauvage, *Archipel* september, s.p.
STERKEN S., SCHOONJANS Y. e.a. 2008: *Architectuur sinds de Tweede Wereldoorlog*, Brussel.
VAN DE PERRE D. 2003: *Op de grens van twee werelden. Beeld van het architectuuronderwijs aan het Sint-Lucasinstituut te Gent in de periode 1919-1965/1974*, Gent.

S.N. 2014: Jan Dries (1925-2014) [online] <http://cobra.canvas.be/cm/cobra/kunst/1.2165260> (geraadpleegd op 12 oktober 2017).

S.N. s.d.: Dessauvage, Marc [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/2599> (geraadpleegd op 13 oktober 2017).

BOGAERT C., LANCLUS K. & VERBEECK M. 1976: Sint-Lievenscollege [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/26172> (geraadpleegd op 22 september 2017).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

5.2. Fotobijlage

5.3. Cultuuroederen

De voor bescherming voorgedragen cultuuroederen zijn in een afzonderlijke bijlage bij het ministerieel besluit opgenomen (bijlage 3). Deze bijlage bevat zowel een oplistings van de cultuuroederen, een beschrijving als een motivatie.